



JAARBERICHT | 2018



“SAMEN WERKEN AAN  
EEN MOOI  
CULTUURLANDSCHAP IN  
GRONINGEN”





“Samen werken aan een mooi cultuurlandschap in Groningen”, dat is ons motto. Samen met vrijwilligers, bewoners, particuliere eigenaren en collega-organisaties is gewerkt aan herstel, beheer en ontwikkeling van het landschap en kenmerkende landschapselementen.

Daarmee dragen we bij aan het behoud van de identiteit en (bio)diversiteit in het Groningse landschap, zodat we daar met zijn allen van kunnen blijven genieten.

Het jaarbericht 2018 geeft een beeld van enkele van de vele mooie lopende en nieuwe projecten waar we als Landschapsbeheer Groningen mee bezig zijn. Veel leesplezier.

Jacqueline de Milliano  
Directeur







## VRIJWILLIGERSWERK EN BURGERPARTICIPATIE

Landschapsbeheer Groningen coördineert de jaarlijkse landelijke Natuurwerkdag op de eerste zaterdag van november. Deze dag is inmiddels uitgegroeid tot een begrip. Jong en oud beleven een leuke en actieve dag in het groen op unieke plekken in de provincie. In 2018 namen 1.346 deelnemers actief deel op 34 locaties.

Burgers nemen ook steeds vaker het initiatief om zelf actief bij te dragen aan de kwaliteit van hun eigen leefomgeving. Wij ondersteunen hen daar graag in. We helpen ideeën te verzamelen, draagvlak te creëren en vragen subsidies en cofinanciering aan. We staan vrijwilligers bij met cursussen, begeleiding en fondsenwerving, maar ook met gereedschap

en veiligheidsmateriaal. Ook in 2018 hebben we gewerkt aan projecten voor en door burgers. Zo is weer een aantal ometjes vanuit dorpen gerealiseerd en zijn diverse kerkterreinen samen met vrijwilligers hersteld. Met inzet van bewoners zijn onder meer natuurspeelplaatsen aangelegd en poelen onderhouden.

## CULTUURHISTORIE EN ERFGOED

Elk landschap vertelt een verhaal. Landschapsbeheer Groningen zet zich in voor het behoud van cultuurlandschappen, zodat die verhalen niet verloren gaan. Projecten op het gebied van cultuurhistorie en erfgoed zijn bij uitstek projecten die mens en landschap verbinden en zo de betrokkenheid bij het landschap voeden.

Het project Herstel Houtwallen en Hagen Haren draait om aanleg en herstel van karakteristieke haag- en houtwalelementen

in het buitengebied van het Gorecht. Houtwallen en meidoornhagen dienden in het verleden als scheiding voor percelen waar vee op stond, er bestond destijds nog geen prikkeldraad. Naast de cultuurhistorische waarde dragen houtwallen en meidoornhagen ook bij aan de biodiversiteit in een gebied. Vogels, kleine zoogdieren en insecten kunnen voedsel vinden en schuilen in de houtwallen en hagen. Met de uitvoering van het project wordt de identiteit en kenmer-



kendheid van het landschap in stand gehouden en versterkt. In dit project zorgen we voor herstel of nieuwe aanleg van 3.300 meter houtwal en 1.300 meter meidoornhaag.

‘Slingertoenen’ zijn de schatten van het Groningse cultuurlandschap. Je vindt ze in een brede strook langs de Waddenkust, in het Oldambt en het Duurswold. Het zijn tuinen, vaak bij monumentale boerderijen, tussen 1850 en 1920 aan-

gelegd in de Engelse landschapsstijl. De tuinen kenmerken zich door slingerende paden, hoogteverschillen, onregelmatig gevormde waterpartijen, solitaire monumentale bomen, boomgroepen en bloeiende bloem- en heesterperken. De herstelde tuinen binnen het project Herstel Slingertuinen zijn allemaal te zien vanaf de openbare weg en een aantal tuinen is (op afspraak) open voor publiek.







“EEN GROTE  
SOORTENRIJKDOM IS  
EEN BELANGRIJKE  
GRAADMETER VOOR  
DE KWALITEIT VAN  
HET LANDSCHAP”

## LANDSCHAP EN BIODIVERSITEIT

Alles wat Landschapsbeheer Groningen doet in en voor het landschap, doen we met aandacht voor de biodiversiteit. Een grote soortenrijkdom is een belangrijke graadmeter voor de kwaliteit van het landschap. Wij adviseren en informeren erfgenamen, gemeenten en vrijwilligers over mogelijkheden om de biodiversiteit te vergroten. Maar ook met ons herstel- en onderhoudswerk leveren we een belangrijke bijdrage aan een rijke en gevarieerde flora en fauna.

Nederland zoemt is een landelijk project om de wilde bij te helpen. Het doel van dit project is de aanleg van minstens 25 bijenplekken per provincie en het stimuleren van zoveel mogelijk bewoners tot bijvriendelijk(er) beheer. In het kader van dit project heeft Landschapsbeheer Groningen in 2018 onder andere de Bijenwerkdag georganiseerd, meerdere gastlessen gegeven en acht bijenplekken ingericht samen met bewoners. Ook hebben studenten van de Rijksuniversiteit Groningen

onderzoek gedaan naar kansrijke locaties voor nieuwe bijenplekken in een aantal gemeenten. Om het maatwerk, lokale betrokkenheid en duurzame instandhouding van de bijenplekken te kunnen waarborgen heeft Landschapsbeheer Groningen een aanvullende projectaanvraag ‘Groningen zoemt fase 2’ gedaan bij de provincie voor de inrichting van twaalf bijenplekken en twee praktijkmiddagen bijvriendelijk beheer. Dit project is eind 2018 goedgekeurd.

## WADDENFONDSPROJECTEN

De Waddenfondsprojecten hebben een aansprekend cultuurhistorisch component. In 2018 is onder meer het project Terpen- en Wierdenland, een verhaal in ontwikkeling uitgevoerd. In nauwe samenwerking met de bewoners helpen we door onderzoek verhalen boven water te halen om de zichtbaarheid van de wierdedorpen te versterken. Zo werkt het project aan het beleefbaar maken van het landschap.

Het Oldambt is voor velen het gebied van de eindeloze horizon, waar monumentale erven te midden van uitgestrekte akkers met graan, koolzaad en bieten het beeld bepalen. Maar het Oldambt is meer. In het project Een eindeloze horizon, herstel van Oldambtster weidsheid worden storende elementen uit het landschap weggenomen en de landschapsstructuur bepalende groene linten versterkt.

Een belangrijk doel van het project Kongsj van de Eendenkooi is het beleefbaar maken van de eendenkooien in het Waddengebied. Per deelgebied is gezorgd voor kooien met verschillende functies, zodat het verhaal per gebied wordt verteld en beleefd. De combinatie van functies biedt kooi-eigenaren de mogelijkheid om arrangementen samen te stellen die een totaalbeleving van de eendenkooi bieden.





## PROGRAMMA LANDELIJK GEBIED

In het project Gebiedsaanpak Landschap Gorecht wordt het beheer van houtwallen, houtsingels, boomrijen, meidoornhagen, poelen, pingoruïnes en dobben uitgevoerd door werkzoekenden, professionals, vrijwilligers en bewoners onder begeleiding van Landschapsbeheer Groningen. Sinds de start van het project begin 2017 is al veel werk verricht: er is meer dan 20 km houtwallen en -singels onderhouden en elk jaar wordt bijna 10 km meidoornhaag in het landschap geknipt. Ook zijn veel poelen en dobben geschoond. Het kenmerkende landschap van Gorecht wordt door uitvoering van dit project duurzaam in stand gehouden.



Monumentale boerenerven zijn beeldbepalende landschapselementen. Landschapsbeheer Groningen ondersteunt eigenaren bij herstel en/of herinrichting van het erf en van de erfbeplanting. In 2018 zijn 22 erven hersteld, 28 geïnspecteerd en 15 in uitvoering.

Binnen het project Joodse begraafplaatsen in het Groninger land zijn in totaal 8 cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle terreinen hersteld, waarvan in 2018 in Kolham, Bad Nieuweschans, Veendam en Vlagtwedde.

De werkzaamheden in het Harm Luppenspark in Finsterwolde zijn in 2018 afgerond en het park is officieel geopend. Bewoners en andere partijen hebben hard gewerkt aan de realisatie van een mooi en multifunctioneel park in de Verzetsbuurt in Finsterwolde.





## ROUTEBUREAU GRONINGEN



Routebureau Groningen is hét startpunt voor routegebonden recreatie in Groningen. Samen met zo'n 60 vrijwilligers zetten zij zich in voor de kwaliteit van het Groningse route-aanbod. Wandel-, fiets- en vaarroutes worden door Routebureau Groningen voor iedereen ontsloten en iedere week wordt een andere route als Route van de Week gedeeld via sociale media. Wandelaars, fietsers en vaarenthouastelingen van binnen én buiten onze mooie provincie worden verrast met unieke en prachtige stukjes landschap waarin zij Groningen en Groningers ontdekken.

Landschapsbeheer Groningen voert de coördinatie en taken in de ondersteuning en uitvoering uit in opdracht van Routebureau Groningen. In 2018 is ruim 1.200 km aan wandelroutes gecontroleerd op juistheid en toegankelijkheid. In het kader van het project Routegebonden Recreatie Groningen wordt een wandelnetwerk van 1.800 km op basis van knooppunten gerealiseerd waarmee de wandelaar zelf routes kan samenstellen (gereed in 2020).



## STICHTING GRONINGER BOMENWACHT

Naast de aanpak van de iepziekte wordt ook de aanpak van andere, bedreigende boomziekten en -plagen opgepakt, zoals de eikenprocessierups en de essentaksterfte. Groninger Bomenwacht coördineert, informeert en stemt werkzaamheden tussen de diverse eigenaren af. Landschapsbeheer Groningen coördineert de uitvoerende werkzaamheden en adviseert het bestuur van de stichting.

In 2018 zijn circa 30.000 bomen geïnspecteerd.



## KANSRIJK GRONINGEN

Verschillende organisaties werken aan de leefbaarheid in het aardbevingsgebied in Groningen. Kansrijk Groningen is de overkoepelende naam voor deze leefbaarheidsprogramma's. Landschapsbeheer Groningen is trekker van het programma Dorpsvisies en Landschap. Het programma bestaat uit drie onderdelen: Wierde- en lintdorpen, Lijnen in het Landschap en Routestructuren. In 2018 is veel werk verzet in de uitvoering van deze programma-onderdelen in samenwerking met dorpsbewoners, gemeenten en (groene) partners.

In 14 dorpen zijn projecten gerealiseerd die de leefbaarheid en de kwaliteit van het landschap verbeteren. Dit zijn allemaal ideeën van de dorpsbewoners zelf. De projecten zijn divers: van dorpsommetjes en dorpspleinen tot versterking van het groen en de biodiversiteit. Door samen aan de plannen te werken, is de onderlinge verbondenheid in het dorp vergroot.

Het programmaonderdeel Lijnen in het Landschap werkt aan herstel en versterking van het landschap. De talloze lijnen van het Groningse landschap, zoals wegen, dijken en maren, vertellen een verhaal, dat maakt dit onderdeel zo uniek.

Door het aanplanten van onder meer 1.000 bomen en het aanleggen van bijna 2.500 m<sup>2</sup> bloemrijke dijken behouden en accentueren we ons waardevolle cultuurlandschap.

Recreatieve routes maken het landschap toegankelijk en beleefbaar. In het onderdeel Routestructuren is een gebiedsdekkend wandelnetwerk ontworpen en is gestart met de aanleg hiervan. Daarnaast is het fietsnetwerk op verschillende locaties vernieuwd en zijn enkele vaarroutes ontwikkeld samen met vaarondernemers. De recreatieve routes zorgen voor een unieke beleving en leiden je door onontdekte landschappen.



## PROJECTEN 2018 IN VOORBEREIDING EN UITVOERING

- Beschermingsplan Schorzijdebij en Schorviltbij
- Bescherming wijkenstelstel Wildervank
- B(I)oeiende bosranden
- Borgterreinen
- Bosjes Noord-Groningen
- Dorpsvisies en Landschap
- Ecologisch bermbeheer
- Een eindeloze horizon, herstel van Oldambtster weidsheid
- Gebiedsaanpak Landschap Gorecht
- Google vlinder- en bijenidylle
- Groningen zoemt
- Harm Luppenspark
- Herplant iepen in de Waddenregio
- Herstel en beheer houtsingelstructuur Zuidelijk Westerkwartier
- Herstel Houtwallen en Hagen Haren
- Herstel Joodse begraafplaatsen in het Groninger land
- Herstel Monumentale Boerenerven
- Herstel Slingertuinen
- Houtsingel herstel Zuidelijk Westerkwartier
- Kerken in het Groen
- Kleinschalige natuurontwikkeling
- Kongs van de Eendenkooi
- Ruimte voor de ringslang
- Terpen- en Wierdenland, een verhaal in ontwikkeling
- Wilde bijenlinie



# 2018 IN BEELD

## Vrijwilligers en bewoners

### Aantal



- Kinderen t/m 12 jaar
- 13 jaar en ouder
- Totaal

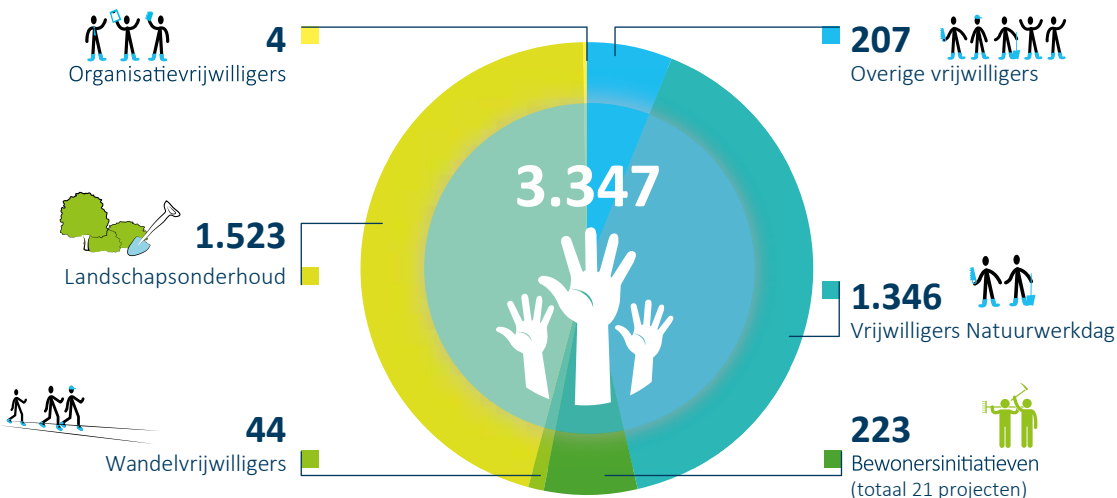
### In geld



### In uren



## Vrijwilligerswerk en burgerparticipatie



## Werk uit projecten

### Bomen



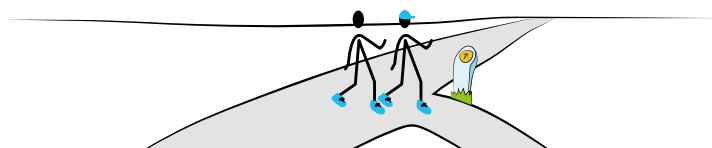
**29.250**  
Geïnspecteerd



**3.134**  
In beheer

**356**  
Bomen aangeplant

### Wandelpaden



**1.845**km  
In voorbereiding

**1.219**km  
Geïnspecteerd

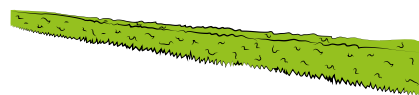
**78**km  
Aangelegd

### Begraafplaatsen/kerkterreinen

**10**  
Hersteld



### Hagen



**10.800**m  
In beheer

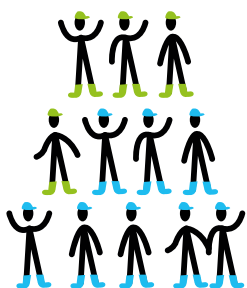
**600**  
Aangeplant



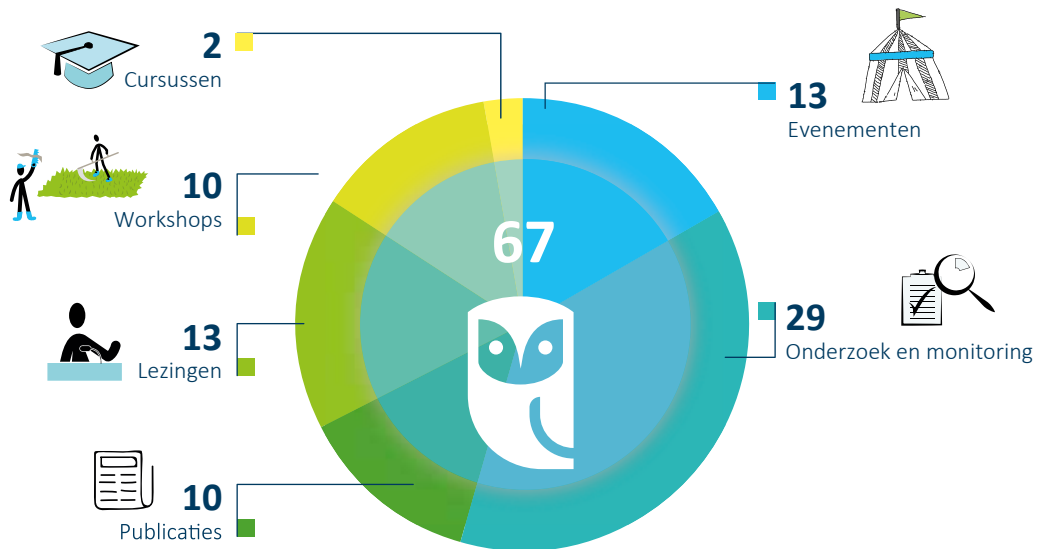
## Gesubsidieerde arbeid

### Aantal medewerkers

7 (6,4 fte)



## Kennis ontwikkelen en delen

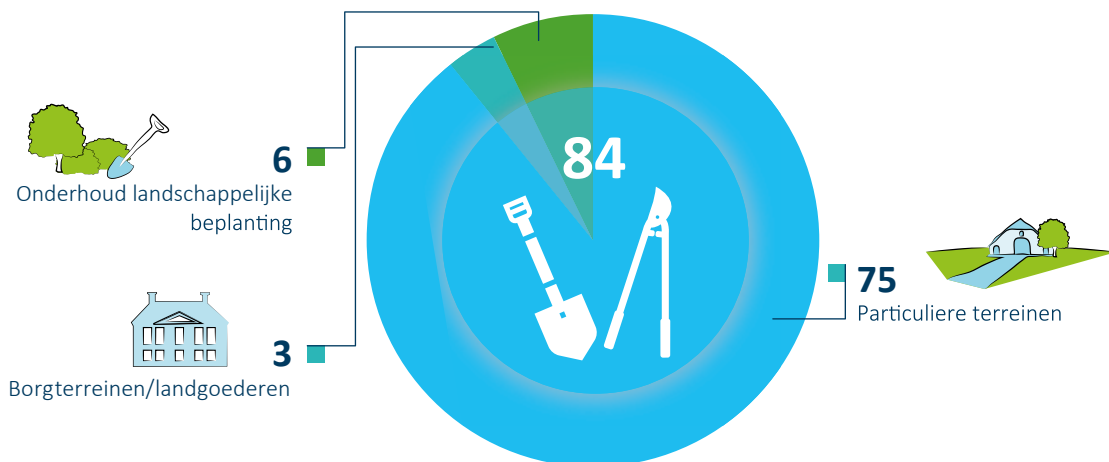


### Aantal uur



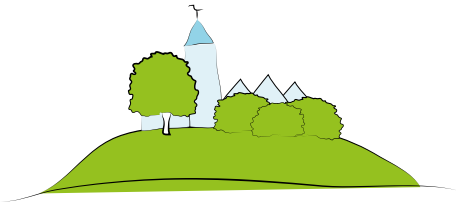
14.850 uur  
Werkinzet

## Gerealiseerd particulier werk



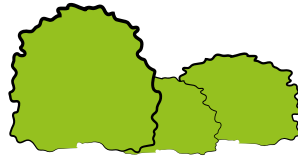


### Wierden



**3**  
In uitvoering

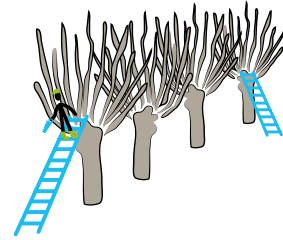
### Bosjes



**4.400**m<sup>2</sup>  
In beheer

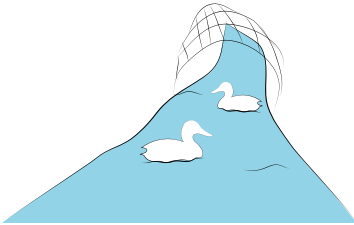
**6.333**m<sup>2</sup>  
Aangeplant

### Knotbomen



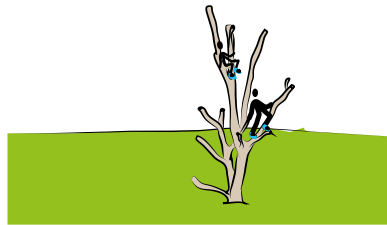
**480**  
In beheer

### Eendenkooien



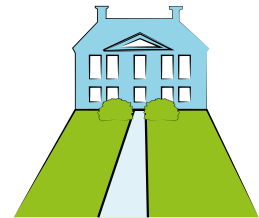
**2**  
Afgerond

### Natuurspeelplaatsen



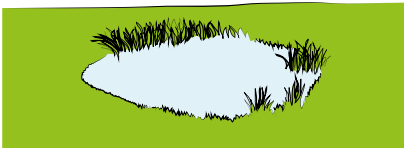
**4**  
Aangelegd

### Borgterreinen/landgoederen



**3**  
In beheer

### Poel/dobbe/pingruïne/petgat



**6**  
Hersteld

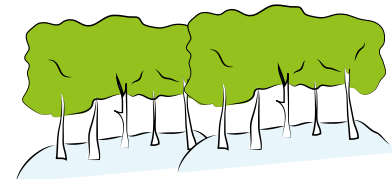
### Boerenerven



**28**  
Geïnspecteerd

**22**  
Hersteld

### Houtwallen/-singels

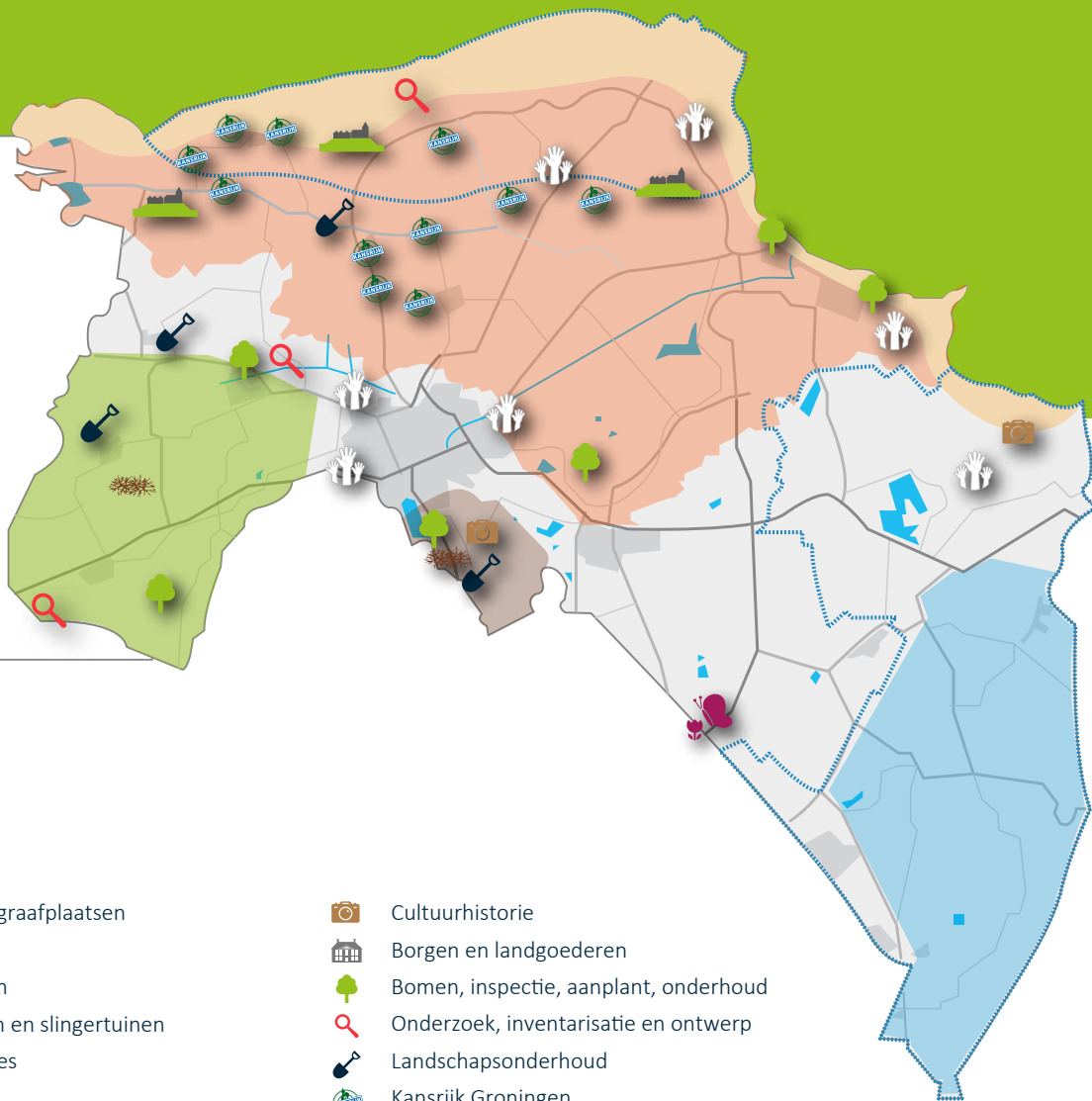
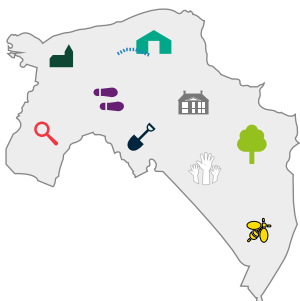


**235**m  
Aangeplant

**10.702**m<sup>2</sup>  
In beheer



Door de hele provincie:



## LEGENDA

- Kerken, kerkterreinen en begraafplaatsen
- Bijen en vlinders
- Hagen, singels en houtwallen
- Boerderijen, boerenerven en slingertuinen
- Routes, tochten en ommetjes
- Terpen en wierden
- Educatie, vrijwilligers en burgerparticipatie

- Cultuurhistorie
- Borgen en landgoederen
- Bomen, inspectie, aanplant, onderhoud
- Onderzoek, inventarisatie en ontwerp
- Landschapsonderhoud
- Kansrijk Groningen
- Flora en fauna

### Waddenfondsprojecten

- Een eindeloze horizon, herstel van Oldambtster weidsheid
- Herplant iepen in de Waddenregio
- Kongsi van de Eendenkooi
- Terpen- en Wierdenland, een verhaal in ontwikkeling

### Gebieden

- Kansrijk Groningen
- Levend landschap
- Herstel hagen en houtwallen Haren
- Natte landschapselementen

### COLOFON

Landschapsbeheer Groningen  
Roderwolderdijk 60  
9744 TH Groningen  
(050) 534 51 99  
info@landschapsbeheergroningen.nl

### Vormgeving

Create ID | Sandra Jonge Poerink

### Fotografie

Ronny Benjamins en medewerkers  
Landschapsbeheer Groningen